

Pop, Emil

Proces przenikania darwinizmu do Rumunii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/4, 663-673

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Emil Pop

PROCES PRZENIKANIA DARWINIZMU DO RUMUNII*

Rozgłos teorii Darwina wywołał wśród inteligencji rumuńskiej niepokój i wewnętrzne zmagania w umysłach — wywołał entuzjazm i sprzeciwy, a potem publiczne polemiki między ludźmi różnych przekonań, między ugrupowaniami o odmiennym nastawieniu ideologicznym.

Był to proces skomplikowany i bardzo interesujący, zwłaszcza że w chwili ukazania się dzieła *O powstawaniu gatunków* teren intelektualny, na którym miał kiełkować i owocować darwinizm, był nader mało przygotowany pod tak niezwykle posiew, a klimat społeczno-polityczny na ziemiach rumuńskich bardzo różnorodny i burzliwy, również nie przyczyniał się do wytworzenia sprzyjającego środowiska.

Zaledwie kilka lat przedtem nastąpiła unia obu księstw rumuńskich po zewnętrznej stronie łuku Karpat: Wołoszczyzny i Mołdawii. Młode państwo rumuńskie przeżywało gorączkę organizacji, a atmosfera kulturalna, zwłaszcza naukowo-przyrodnicza, która miała zdecydować o przyjęciu darwinizmu, była różna w Jassach i w Bukareszcie, stolicach obu połączonych księstw. Jeszcze inna atmosfera panowała w Siedmiogrodzie, prowincji położonej wewnątrz łuku Karpat, wówczas rządzonej z Wiednia i dopiero w r. 1918 przyłączonej do Rumunii. Poprzedni rozwój kulturalny i społeczno-polityczny trzech narodów wspólnie zamieszkujących Siedmiogród — rumuńskiego, węgierskiego i niemieckiego — był w każdym wypadku odmienny.

Linneuszowski przyrodoznawstwo mołdawskie, stworzone i kierowane przez założone w r. 1833 w Jassach Stowarzyszenie Lekarzy i Przyrodników, weszło w okres upadku po pierwszym dziesięcioleciu pełnym entuzjazmu i osiągnięć, a w okresie sensacyjnych zdobyczy darwinizmu w kulturze europejskiej znajdowało się w fazie za-

* Autor pracy, członek Rumuńskiej Akademii Nauk i profesor Uniwersytetu w Cluj, referował ją na konferencji Radzieckich Historyków Przyrodoznawstwa i Techniki w Moskwie, w maju 1959 r. Artykuł tłumaczył Adam Weinsberg (przyp. red.).

stoju. Natomiast właśnie w pierwszym dziesięcioleciu darwinizmu (1863) rozpoczyna swą działalność stowarzyszenie literackie „Junimea” („Młodzież”), które interesuje się prądami literackimi i filozoficznymi bez względu na ich pochodzenie. Tym tłumaczy się fakt, że Jassy, kolebka pierwszego stowarzyszenia przyrodników na obszarze dzisiejszej Rumunii, zetknęły się z darwinizmem za pośrednictwem filozofii, a nie nauk przyrodniczych.

Atmosfera w Bukareszcie była zupełnie inna. Owocna działalność popularyzatorska lekarza Julin Baraşa i jego współpracowników rozbudziła wśród rzesz czytelników ciekawość, a nawet pasję wobec zjawisk przyrody — a w momencie, gdy pojawił się darwinizm, działalność ta była w pełni rozkwitu. Jednocześnie istniał fachowy ruch przyrodniczy, znajdujący wyraz w dość licznych inicjatywach zmierzających do zakładania towarzystw i innych terenów naukowego wypowiedania się, w tym także przyrodoznawczego (Towarzystwo Nauk Medycznych — 1857, Towarzystwo Nauk Przyrodniczych — 1863). W r. 1864 powstaje uniwersytet, a w 1866 Rumuńskie Towarzystwo Akademickie, późniejsza Akademia Rumuńska. Instytucje te już wówczas zapewniały Bukaresztowi pierwszeństwo w rozwoju przyrodoznawstwa w Rumunii.

Trzeba jednak zaznaczyć, że dla interesującego nas zagadnienia wielkie znaczenie miało powstanie i intensywny rozwój prądu materialistycznego, reprezentowanego wśród przyrodników, medyków, fizykochemików i matematyków (geolog i paleontolog Grigore Stefănescu, potem Stefan Michăilescu, C. Essarcu, lekarze Dávilla i Felix, a później V. Babes, D. Lycherdopulo itd.¹

Dzięki zwycięstwu prądu materialistycznego wśród coraz liczniejszych wówczas przyrodników bukaresztańskich, dzięki większej liczbie i różnorodności czynnych instytucji naukowych państwowych i prywatnych, atmosfera w Bukareszcie na ogół bardziej niż w Mołdawii i Siedmiogrodzie sprzyjała omawianiu i przyjęciu darwinizmu.

Na najmniej sprzyjające środowisko natrafił darwinizm w konserwatywnym i konfesjonalistycznym Siedmiogrodzie.

Przyrodoznawstwo niemieckie było wówczas w Siedmiogrodzie w rozkwicie i rozwijało się w ramach dobrze zorganizowanego stowarzyszenia, które wydawało popularne czasopismo specjalistyczne.

¹ Mieli oni odczyty w Ateneum i ogłaszali prace w czasopismach „Revista Română” (1861—1863), „Tracţiuni Literare și Stiintifice” (1872—1873), „Societatea pentru învățătura poporului român” (1870—1872), „Revista contemporană” (1873—1876), a zwłaszcza w „Revista Stiintifică” (1870—1882), które miało odegrać decydującą rolę w szerzeniu darwinizmu wśród Rumunów.

Głównym przedmiotem zainteresowań stowarzyszenia były badania nad Siedmiogrodem, a w mniejszym stopniu biologia teoretyczna. Dodać należy, że niemieckie szkolnictwo średnie, w którym wykładali najwybitniejsi naukowcy spośród Sasów siedmiogrodzkich, pozostawało, podobnie jak rumuńskie i węgierskie, pod kontrolą kościoła.

Niemieckie Stowarzyszenie Nauk Przyrodniczych² w mieście Sibiu (Hermannstadt) oraz wydawane przezeń czasopismo³ przez długi czas przemilczały darwinizm mimo związków z Niemcami, a w szczególności z Haecklem. Dopiero w r. 1880 zaczęto się nim zajmować.

Przyrodnicy węgierscy skupieni byli wokół Towarzystwa Muzeum Siedmiogrodzkiego, któremu przewodził ogólnie szanowany erudyta-antymaterialista Sámuel Brassai (1797—1897). Później, po założeniu węgierskiego uniwersytetu w mieście Cluj (Kolozsvár), ośrodek węgierskiego i w ogóle siedmiogrodzkiego przyrodoznawstwa przeniósł się na ten uniwersytet, który jednak kontynuował ścisłą współpracę z Towarzystwem Muzeum Siedmiogrodzkiego. Mimo że w Budapeszcie darwinizm został szybko spopularyzowany i w znacznym stopniu przyjęty, oficjalne węgierskie przyrodoznawstwo w Siedmiogrodzie przez przeszło 15 lat stawiało opór teorii ewolucji, a darwińscy z uniwersytetu w Cluj (Entz, Török i inni) zmuszeni byli ogłaszać swe prace w czasopismach budapesztańskich.

W pierwszych dziesięcioleciach istnienia darwinizmu przyrodnicy rumuńscy, z tytułami naukowymi lub bez, byli w Siedmiogrodzie nieliczni i przeważnie pochłonięci działalnością oświatową, narzucaną im przez walki polityczne i stuletnią tradycję tak zwanego „latynizmu“ w kulturze rumuńskiej, który kierował badaczy i amatorów przede wszystkim do pracy na polu historii, filologii i literaturoznawstwa. Wiadomości przyrodnicze szerzone wśród inteligencji za pośrednictwem gazet redagowanych przez G. Barița⁴, a potem za pośrednictwem czasopisma „Familia“, miały charakter popularny i kreacjonistyczny. Ale w tym konserwatywnym na ogół klimacie szacunku dla tradycyjnych instytucji i dumy Rumunów z ich rzymskiego pochodzenia wyrosło kilka wykształconych jednostek, w tym także przyrodnicy z wyższym wykształceniem, którzy z napiętą uwagą i obiektywizmem śledzili postępy biologii za granicą. Utrzymywali

² Siebebürgischer Verein für Naturwissenschaften, założony w roku 1849.

³ Verhandlungen und Mitteilungen des Sieb. Ver. f. Naturw. zu Hermannstadt.

⁴ „Foala pentru minte, inimă și literatură“, „Gazeta Transilvaniei“, „Transilvania“.

oni związki z Bukaresztem, czy to przez Akademię (S. Bariț i P. Vasici), czy też przez współpracę z czasopismem „Revista Stiințifică” (A. P. Alexi, Tanco). Omawianie czy nawet przyjęcie darwinizmu przez niektórych z nich było nie tylko oznaką postępowości i pojętności intelektualnej, lecz także aktem odwagi i sprzeciwu w stosunku do ogólnego prądu.

Z natury rzeczy zmagania wewnętrzne i publiczne spory prowadzone z różnych trybun rozwijały się, w zależności od tych tak różnych warunków lokalnych, w rozmaity sposób i przybierały rozmaite zabarwienia, często bardzo skomplikowane. Bo też gdyby darwinizm polegał tylko na zastąpieniu jednej czysto przyrodniczej koncepcji stałości gatunków — drugą (głoszącą ich pochodzenie z innych), zwycięstwo jego odbyło się w spokoju lub co najwyżej w drodze akademickiej dyskusji, ale na pewno nie wśród dramatycznych zmagania duchowych i zawziętych kampanii we wszelkiego rodzaju organach prasowych. Przyczyn tego rozpetania się przeciwnych przekonań, wierzeń i namiętności należy się dopatrywać w głębokich konsekwencjach duchowych, które pociągał za sobą darwinizm i które natrafiły na energiczne opory. Jak wiemy, darwinizm usuwa z procesu ewolucji gatunków siłę nadprzyrodzoną, zastępując ją czynnikiem przyrodniczym (doborem naturalnym). Tym samym darwinizm narusza wiarę religii, tak mocno zakorzenioną w umysłach i podkopuje równie mocno zakorzenioną wśród ludzi koncepcję szczególnego biologicznego i duchowego stanowiska człowieka w przyrodzie. Przyjęty od początku przez specjalizm darwinizm wzbudził zaniepokojenie klas panujących.

Jakież były główne fazy i aspekty procesu zjednywania zwolenników oporów i kompromisów, wśród których darwinizm wraz ze swymi wywrotowymi konsekwencjami utorował sobie drogę w kulturze rumuńskiej, w okresie jego pierwszych zwycięstw jeszcze tak nierównej, tak tradycyjnej i tak mało przyrodniczej?

W pierwszym dziesięcioleciu istnienia darwinizmu znajdujemy na jego temat tylko aluzje, krótkie uwagi lub niejasne interpretacje. Wyjątek — być może — stanowi uczony i literat Jon Ghica ze swą interesującą książką *Człowiek pod względem fizycznym i umysłowym*⁵ z r. 1866. Ghica jest twórcą pierwszego w Rumunii wielkiego kompromisu podsuniętego przez darwinizm. Pozostaje cuvierystą, broniąc do końca życia wielości aktów stworzenia, ale chce godzić cu-

⁵ „Omul phisic și intelectual”.

wierzyzm z transformizmem, pozytywizm z teizmem. Wierzy w zdolność organizmów do doskonalenia się, ale tylko w ograniczonych ramach gatunków, a człowieka uważa za zupełnie izolowanego od pozostałych istot.

Podobnie jak w stosunku do innych koncepcji rewolucyjnych, tak i w stosunku do darwinizmu kompromis jest zjawiskiem normalnym i nader interesującym. Świadczy on o postawie obrony na częściowo dawnych pozycjach, ale jednocześnie o częściowej, często dobrowolnej kapitulacji wobec nieodpartych, przekonujących argumentów na rzecz zwycięskiej nowości. W pierwszych fazach teorii reformatorskich kompromis występuje u wielu uczonych postępowych, a po zwycięstwie tych teorii — jako późny objaw zawieszenia broni między tymi teoriami a literą dogmatów.

W kilka lat po Ghice (1873) ogłasza swój darwinowski kompromis B. P. Haşdeu, który przyjmuje dobór naturalny jako prawo, ale uważa go za nie wystarczający do wytłumaczenia wyjątkowego postępu człowieka w stosunku do zwierząt, a niektórych szczepów ludzkich w stosunku do innych. Głosi więc udział doboru opatrnościowego, którego działania dopatruje się również w historii ludzkości.

Kompromis wysunięty jeszcze później (1876) przez filozofa z Jass, mechanistycznego materialistę V. Contę, ma inny charakter. Wybiera on z darwinizmu, który dobrze zna i ceni, tezy zgodne ze stworzoną przez niego teorią tzw. powszechnego falowania. W gruncie rzeczy jest w stosunku do darwinizmu eklektykiem i nie wysuwa przeciw niemu żadnego z zastrzeżeń jego przeciwników, w szczególności kreacjonizmu ani psycho-fizycznej autonomii człowieka.

W przypadku historyka i dziennikarza siedmiogrodzkiego Gheorghie Bariţa mamy do czynienia raczej z ciągłą walką wewnętrzną, niż z kompromisem. W r. 1872 analizuje on, po raz pierwszy w Rumunii, teorię Darwina w długiej rozprawie wygłoszonej w akademii bukareszteńskiej. Mimo że cytuje również antydarwinowską argumentację owej epoki, Bariţ w gruncie rzeczy uznaje teorię Darwina w całości. Wywołuje ona jednak w jego umyśle gwałtowne zmagania właśnie z racji prawdy, którą zawiera, i swego żywiołowego rozprzestrzeniania się w całym ludzkim myśleniu i działaniu.

Akademickie wystąpienie Bariţa miało potężny oddźwięk. Stało się ono początkiem prawdziwie gorączkowej akcji poznania darwinizmu i zajmowania wobec niego stanowiska. Można by zaryzykować twierdzenie, że od tego wystąpienia rozpoczyna się drugi etap dziejów darwinizmu w Rumunii, pokrywający się mniej więcej z drugim

dziesięcioleciem jego istnienia (1871—1880). Na tym etapie darwinizm przenika coraz silniej do tematyki poruszanej przez licznych myślicieli i poważne czasopisma rumuńskie. W ciągu tego etapu wyrosli i wstąpili na arenę walk czołowi przedstawiciele darwinizmu w rumuńskim przyrodoznawstwie.

W szczególności, darwinizm staje się bezpośrednio po analizie Barița punktem programu zebrań towarzystwa „Junimea“ w Jassach, gdzie następnie głębiej ujmuje go Conta. Jest omawiany przez Hașdeu, propagowany drogą odczytów w „Ateneum“, zostaje przyjęty przez grupę materialistów w Bukareszcie i doktora Vasici w Siedmiogrodzie.

Szczególnie podkreślić należy dwie znamienne darwinowskie deklaracje bojowe tej epoki, będące dziełem Pawła Vasici w Siedmiogrodzie i Grigorie Ștefănescu w Bukareszcie.

Dr Paweł Vasici (1806—1881) był pierwszym w Rumunii wielkim konwertytą darwinizmu. W młodości żarliwy kreacjonista i mistyk, staje się z czasem coraz bardziej materialistą, aż pod koniec życia przyjmuje darwinizm bez zastrzeżeń i z radością towarzyszącą odkryciu zbawczej prawdy. Jego artykuł w piśmie „Higiena si Școala“⁶, jest prawdziwą apologią darwinizmu i jednocześnie wezwaniem: „Powitajmy więc i my tę naukę, bo chce ona nas oświecić i wydobyć z ciemnego labiryntu, w któryśmy zabrnęli. Dziś zwalczana przez uprzedzonych, oświeci ona swymi promieniami nieuprzedzony świat, jak oświecił go przed 400 laty system kosmologiczny Kopernika w przeciwieństwie do geocentrycznego systemu Ptolemeusza“.

Znacznie większy zasięg miała działalność geologa Grigorie Ștefănescu i jego współpracowników w Bukareszcie. Ștefănescu nie był konwertytą. Ten długoletni bojownik materializmu przyjął darwinizm jako nowość całkowicie zgodną z jego poglądem na świat i życie. Wykłada publicznie teorię Darwina, a zwłaszcza pochodzenie i stanowisko przyrodnicze człowieka, w odczycie w mieście Focșani (8 kwietnia 1876 r.), który ogłasza następnie w czasopiśmie „Revista Științifică“ z r. 1877, gdzie rok przedtem rozpoczął dyskusję na temat ewolucjonizmu.

Oto jak G. Ștefănescu kończy swój odczyt: „...bądźmy pewni, że jeśli wreszcie potrafimy uwolnić się od uprzedzeń, od źle zrozumianej miłości własnej i z całą szczerością powiedzieć prawdę, zamiast ją owijać w bawełnę i osłaniać welonem uprzedzeń, czy to religijnych,

⁶ Nr 8/1878.

czy to społecznych lub osobistych, to postęp będzie zapewniony. Niech sobie więc filozofowie i moralisci robią z człowieka, co chcą: klasę, królestwo przyrody, czy nawet boga; my z pochodnią wiedzy w rękę ustawmy go tam, gdzie go ustawiła natura: na czele najwyższych spośród zwierząt”.

Energiczne i bardzo autorytatywne ujęcie przez Ștefănescu najdelikatniejszego zagadnienia darwinizmu, pochodzenia człowieka i jego miejsca w przyrodzie, miało potężny wpływ na kulturalną publiczność, zwłaszcza na przyrodników. Uzupełniały je ewolucjonistyczne wykłady Ștefănescu dla studentów, którzy stają się z kolei propagatorami darwinizmu w społeczeństwie i wśród swych własnych uczniów.

W następnych latach darwinizm stopniowo rozpowszechnia się i umacnia wśród rumuńskich przyrodników, a także wśród reszty inteligencji. W Siedmiogrodzie czasopismo Barița „Transilvania“, pisma przyrodnicze saskie i węgierskie, poprzednio wrogie lub powściągliwe, rozpatrują darwinizm w sensie dodatnim i ogłaszają prace badawcze o darwinowskich tendencjach. Periodyki: „Analele Academiei“, „Revista Științifică“, „Convorbiri Literare“, a nawet prowincjonalne czasopismo „Asachi“ wychodzące w mieście Piatra Neamț, piszą o darwinizmie, bardzo często i na ogół przyjaźnie. Wkrótce pojawiają się w szkolnictwie wyższym pierwsi rumuńscy uczniowie Haeckla: N. Leon i G. Antipa, jak również pierwsi rumuńscy ewolucjoniści wykształceni we Francji: P. Bujor, D. Voinov, E. Racoviță.

Ze szczególnym jednak naciskiem podkreślić należy działalność czasopisma „Contemporanul“ w Jassach, która nadaje charakterystyczny ton dziesięcioleciu 1880—1890, mogącemu słusznie uchodzić za trzeci etap historii darwinizmu w Rumunii.

Już od r. 1881 „Contemporanul“ przyjmuje i popularyzuje darwinizm piórem małżonków Nădejde, Lateșiu, Mayera, Știnki i innych. Ich artykuły przynoszą ważną nowość: rozpatrują darwinizm nie tylko przez pryzmat bezkompromisowego materializmu, ale również razem z jego konsekwencjami społecznymi. „Contemporanul“ miało szczególnie silny wpływ na jasską młodzież, jak również na sfery profesorskie.

Materialistyczna, socjalistyczna i prodarwinowska kampania „Contemporanul“ wraz ze swym echem na uniwersytecie spowodowała wstąpienie w szranki czasopisma „Revista teologica“ w Jassach, co nadaje walce o darwinizm w Rumunii nowy aspekt. Upřednio cer-

kiew rumuńska, mimo iż bezpośrednio dotknięta, trzymała się przez długi czas na uboczu darwinowskiej dyskusji. Jasska „Revista teologica“ rozwija w latach 1883—1886 systematyczną kampanię antymaterialistyczną i antydarwinowską.

Była to jednak walka nierówna. Mimo zapożyczenia systemu argumentów od cenionych autorów, „Revista teologica“ nie potrafiła wstrzymać ani nawet zwolnić narastania prądu rozpętanego przez „Contemporanul“.

W ostatnim dwudziestolecu XIX w. darwinizm pozyskiwał sobie krok za krokiem bezwzględna większość przyrodników rumuńskich, przedostając się zwyczajnie do wyższego i średniego nauczania. Obok wymienionych czynników zjawisko to tłumaczy się również potężną ekspansją darwinizmu w całej Europie, zwłaszcza po śmierci Darwina w 1882 r. Trudno znaleźć w dziejach nauki drugi wypadek, by śmierć twórcy wywołała takie gwałtowne i natychmiastowe rozprzestrzenienie się jego poglądów, jak w wypadku Darwina. Echo tego dodatniego stanowiska odnajdujemy natychmiast również w prasie wszystkich prowincji rumuńskich.

Na początku naszego stulecia publiczna walka o darwinizm przybiera nowy aspekt w postaci długiej polemiki między specjalistami. Jej punktem wyjścia był wykład inauguracyjny profesora fizjologii człowieka, N. Paulescu na uniwersytecie bukareszteńskim, ogłoszony w czasopiśmie „Spitalul“⁷ pt. *Samorództwo a darwinizm w świetle metody eksperymentalnej*. Wykład ujęty był w duchu witalistycznym i antydarwinowskim. Prof. N. Leon z Jass, wierny uczeń Haeckla, rozpoczyna polemikę na łamach pisma „Convorbiri Literare“⁸ artykułem *Samorództwo a darwinizm*. Dyskusja trwa 7 lat i uzewnętrznia się w 15 artykułach. Jest ona jednym z najciekawszych w Rumunii zjawisk związanych z doktryną ewolucyjną; tocząc się na łamach czasopism ogólnokulturalnych jest dostępna dla szerokiej publiczności.

W trzecim roku dyskusji wstępuje w szranki ze szczególną bojowością prof. D. Voinov. Tak więc ewolucjonizmu bronili pierwsi rumuńscy ewolucjoniści z tytułami uniwersyteckimi, którzy przyjęli nową doktrynę już w czasie swych wyższych studiów — jeden w Jenie u Haeckla, drugi we Francji, gdzie był na studiach i w ruchu socjalistycznym towarzyszem rumuńskiego przyrodnika Emila Ra-

⁷ R. 1902, s. 737—777.

⁸ R. 1903, s. 343—364.

covię. Ich system i sposób argumentowania jest charakterystyczny zarówno dla osobowości i szkoły tych obrońców, jak i dla ich epoki.

Jak można było się spodziewać, darwinizm zyskał wiele na tej polemice, podczas gdy z wystąpieniem Paulescu solidaryzowała się niemal wyłącznie literatura teologiczna.

Jeśli spojrzeć na dzieje darwinizmu w ich ogólnym zarysie, to można by stwierdzić, że właściwa walka o darwinizm kończy się wraz z pamiętną polemiką z Paulescu. Od owego czasu napisano wiele prac o darwinizmie — większość w duchu dodatnim lub wręcz entuzjastycznym, inne zawierające komentarze krytyczne, ale sama nauka Darwina, a zwłaszcza koncepcja ewolucji filogenetycznej owdładnęła bezsprzecznie działalnością i nauczaniem przyrodznawstwa w Rumunii, a nawet innymi dziedzinami myśli, zwłaszcza opartymi na przesłankach biologicznych.

Ale walka i zwycięstwo, które opisaliśmy wyżej rozegrały się w zasadzie wśród intelektualistów — przyrodników i filozofów — i nie miały głębszego oddźwięku w społeczeństwie rumuńskim.

Ten stan zmienia się zasadniczo a nagle w wyniku przemian społeczno-politycznych po ostatniej wojnie, kiedy to darwinizm został wyniesiony do rzędu podstawowej biologicznej teorii pochodzenia, rozwoju i mechanizmu życia.

Krytycznie ujęty, oczyszczony z pewnych zdezaktualizowanych argumentów, uzupełniony świadectwami odkrytymi po jego powstaniu, ale nie naruszony w swym kośćcu teoretycznym, darwinizm stanowi jeden z głównych punktów programu nauczania w szkołach wyższych i średnich Rumunii, a jego czołowe zagadnienia, takie jak pochodzenie życia, pochodzenie człowieka i znaczenie darwinizmu dla genetyki, wyszły poza bramy szkół w szerokie kręgi społeczeństwa.

ПРОЦЕСС ПРОНИКНОВЕНИЯ ДАРВИНИЗМА В РУМЫНИЮ

Появление теории Дарвина совпало с периодом, когда за несколько месяцев до этого осуществилось объединение двух румынских княжеств Молдавии и Валахии, но Трансильвания все еще находилась под властью Австро-Венгрии. Поэтому условия для распространения дарвинизма были глубоко различными во всех трех румынских провинциях. Наиболее благоприятный климат для принятия этой прогрессивной теории существовал

в Бухаресте, тогда как в Яссах естествознание приходило в упадок, а в Трансильвании господствовала традиционная и религиозная атмосфера.

В статье выделены четыре этапа распространения дарвинизма в Румынии, которые соответственно приходятся на шестидесятые, семидесятые и восьмидесятые годы XIX в., наконец прошлого и начало нашего столетия.

В первом десятилетии дарвинизма интерес к нему выражался лишь в упоминании об этом учении. Исключением явилась книга Иона Гики, который пытался примирить кюверизм с дарвинизмом.

В семидесятых годах с такими же попытками найти компромиссное решение началось разворачиваться движение за изучение и принятие дарвинизма. Инициатором этого движения явился журналист и историк Г. Бариц. Первыми крупными румынскими учеными, признавшими дарвинизм, были П. Васич и Г. Штефанеску, действовавшие в Бухаресте.

На третьем этапе вопросы теории Дарвина стали предметом оживленной дискуссии, развернувшейся на страницах научных и общественных журналов, причем особенно важную роль в этом деле сыграл в Яссах журнал „Contemporanul“.

На рубеже двух столетий дарвинизм снискал себе уже многочисленных сторонников и постепенно шаг за шагом завоевал абсолютное большинство румынских естествоведов, руководящих университетскими кафедрами. К их числу принадлежали такие крупные ученые, как Д. Войнов и Н. Леон. К концу первого десятилетия нашего столетия борьба за дарвинизм завершилась полной победой.

PENETRATION OF DARWINISM INTO RUMANIA

Darwinism was created at a period when the Principalities of Walachia and Moldavia had only just been united into a Rumania State, while Transsilvania kept being dominated by Austro-Hungary. This it is not surprising that conditions for the development of Darwinism theory should have been different in the various provinces of Rumania. In Bucharest the atmosphere was most favourable to the acceptance of progressive science, whereas in Jassy the natural studies were passing through a period of eclipse, and in Transsilvania the spirits were conservative and clerical.

The author distinguishes four stages of the development of Darwinism in Rumania, corresponding respectively to the 'sixties, 'seventies, 'eighties and the end of the century.

At the first period interest for Darwinism was only expressed by shortly mentioning it. The sole exception was a paper by I. Ghica who tried to concile Darwinism with Cuvierism.

In the seventies, beside similar attempts at a compromise, Darwinism begins to get known and adopted, first through the Transsilvanian historian

and journalist G. Barit. The first serious Rumanian scientists to accept Darwinism were P. Vasici and G. Stefanescu, both working in Bucharest.

At the third stage the problems of Darwinism become the subject of vivid discussion in scientific and cultural reviews, among which particularly important part was played by „Contemporanul”, appearing in Jassy.

At the end of the century Darwinism already counts a numerous group of partisans and gradually conquers most of Rumanian university professors of natural sciences, among whom eminent scientists like D. Voinov and N. Leon. After the first ten years of our century the struggle for Darwinism ended by its complete triumph.